

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 นี้จะกล่าวถึง ความหมายของหลักสูตร การใช้หลักสูตร และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ความเป็นมาและสาระสำคัญของหลักสูตรอิสลามศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของหลักสูตร

ความพยายามในเรื่องที่จะหาความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า "หลักสูตร" นั้น นับว่าเป็นความสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้เพราะว่าผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องมักจะมองข้ามไปหรือไม่ก็ถือว่าไม่สำคัญ โดยทางที่สรุปเอาเองว่าใคร ๆ ก็ทราบกันแล้ว ทำให้เกิดการเข้าใจความหมายของหลักสูตรไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตาม ความหมายของหลักสูตรนั้น มีนักการศึกษาให้ความหมายแตกต่างกันในทัศนะของแต่ละคน เช่น

กูค (Carter V. Good 1945: 133) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1. เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบในหมวดวิชาเฉพาะ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา เป็นต้น
2. โครงสร้างของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่ท่องสอน หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับรวมทุกวิชาเข้าด้วยกัน
3. กลุ่มวิชาและประสบการณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยเนื้อหาวิชากลุ่มหนึ่งและประสบการณ์อีกส่วนหนึ่ง

นักการศึกษาของไทยก็ได้ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตรที่ใกล้เคียงกัน
 ที่ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทุก ๆ อย่างที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน
 (ชัวร์ บัศวรี 2520: 30) หรือหลักสูตร หมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงการที่
 ประมวลความรู้ และประสบการณ์ให้ผู้เรียน (สุมิตร คุณากร 2520: 4-5)

ยังมีนักการศึกษาของไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้ให้ความหมายของหลักสูตร
 กว้างไกลออกไปอีก โดยถือว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียน
 จัดให้นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทางที่โรงเรียน
 ประารถนา และหลักสูตรต้องตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนด้วย
 (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2521: 2) หรือหลักสูตร หมายถึง โครงการเตรียมเด็กและ
 เยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีมีประสิทธิภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม
 ภายในขอบเขตของวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ หลักสูตรจึงยอมจะจัดลำดับให้เหมาะสม
 แก่การพัฒนาเด็ก และเยาวชนตามขั้นตอน (ภิญโญ สาร 2521 : 240)

กรมวิชาการ (2525: 5) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า คือ ข้อ
 กำหนดเกี่ยวกับการเรียน การให้การศึกษแก่เด็กที่อยู่ในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย
 เอกสารหลักสูตร กระบวนการสอนของครู กระบวนการเรียนของเด็ก และการจัด
 กิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น อาจสรุปได้ว่า หลักสูตรคือ ทั่วกำหนด
 ในการให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังเจตคติและค่านิยม และการ
 เสริมสร้างความสำเร็จเติบโตและสมบูรณ์ทางกาย เป็นการพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน
 ไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่วางไว้ และตอบสนองความ
 ต้องการ ความสนใจของผู้เรียนด้วย

องค์ประกอบของหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ในลักษณะที่
 คล้ายคลึงกันหลายประการ คือ

ทาบิ้ล (Taba 1962: 424-425) ได้แบ่งองค์ประกอบของหลักสูตรไว้

4. 4 อย่างคือ

1. ความมุ่งหมาย (Objective)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

สุนน อมรวิวัฒน์ (2517: 6-7) ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในเรื่ององค์ประกอบของหลักสูตรว่าควรประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละระดับ
2. การกำหนดวัยเรียน เวลาเรียน และอัตราเวลาเรียน
3. สังเขปหัวข้อวิชาในแต่ละหมวด และประสบการณ์ทั้งหมด
4. กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน รวมทั้งการประเมินผล
5. กิจกรรมของโรงเรียนที่มุ่งส่งเสริม พัฒนาการ และประสบการณ์ของ

นักเรียน

6. กิจกรรมเสริมหลักสูตร

สันต์ ชรรษา รุ่ง (2527: 12) ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมจาก 2 ท่านที่กล่าวมาในเรื่ององค์ประกอบของหลักสูตรว่า ควรประกอบด้วย

1. ข้อกำหนดการเรียนการสอน ความมุ่งหมาย
2. เอกสารประกอบหลักสูตร คู่มือครู ประมวลการสอน แผนการสอน
3. วัสดุหลักสูตร หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ หนังสือเสริมการอ่าน
4. สื่อการเรียนการสอน เครื่องฉาย อุปกรณ์และวัสดุอื่น ๆ
5. กระบวนการเรียนการสอนและเทคนิคการใช้
6. การวัดผลและการประเมินผล

จากความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่าองค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย ความมุ่งหมาย เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล ตลอดจนวัสดุเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมและเทคนิควิธีสอนด้วย

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำนักเรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นที่สำคัญมาก เพราะถึงแม้จะพิจารณาว่าหลักสูตรไว้สวยหรูเพียงใดก็ตาม ถ้าการนำหลักสูตรไปใช้ไม่เป็นไปตามกระบวนการแล้ว การนำหลักสูตรไปใช้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้คล้ายคลึงกันว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ โดยประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ เช่น วิธีการสอน การประเมินผล การใช้อุปกรณ์การสอน แบบเรียน และการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้ครูได้พัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด (Arvida Chandra 1977 : 10; Beauchamp 1968 : 64)

นักการศึกษาของไทยก็ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้คล้าย ๆ กันที่ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูนำเอาหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มไปจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เกิดผล รวมถึงกระบวนการบริหารงานด้านวิชาการ การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียน ตลอดจนการนิเทศติดตามผลอีกด้วย (กมล ภูประเสริฐ 2523: 3 ; ช่างง บัวศรี 2504: 165 ; สุมิตร คุณากร 2520: 6-9)

ยังมีนักการศึกษาของไทยที่ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้กว้างไกลจากที่กล่าวมาแล้วว่า การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ หรือสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ย่อมมีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ หลายประการ เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารบริการหลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตร และการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร (สงัด อุทรานันท์ 2527: 41)

จากความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ไว้ นั้น พอสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารและครูนำเอาหลักสูตรไปปฏิบัติ โดยมีกระบวนการหลาย ๆ ประการ เช่น การจัดทำเอกสารหลักสูตร การ

เตรียมบุคลากร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้อุปกรณ์การสอน การบริหาร บริการหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียน ตลอดจนการนิเทศติดตาม ผล ทั้งนี้เพื่อให้ครูได้พัฒนาการเรียนการสอน ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด

องค์ประกอบของการนำหลักสูตรไปใช้

หลักสูตรที่สร้างขึ้นมาแล้ว ซึ่งจะประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหา กำหนดเวลาเรียน ตลอดจนวิธีการจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้นำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีประสิทธิภาพในการใช้อีกด้วย

สุมน อมรวิวัฒน์ (ม.ป.ป.: 7) ได้กล่าวถึงแผนเดินทางของหลักสูตร มาสู่ชั้นเรียน ดังนี้

หลักสูตร → ประมวลการสอนหรือโครงการสอน → แผนการสอนหรือ
บันทึกการสอน → กิจกรรมการสอน → นักเรียน

จากแผนทางเดินของหลักสูตร จะเห็นได้ว่า ประมวลการสอน โครงการสอน แผนการสอน กิจกรรมการสอนนั้น เป็นสิ่งที่ครูต้องปฏิบัติ ต้องเข้าใจและสามารถลงมือทำด้วยตนเองได้ เป็นการขยายหลักสูตรให้สมบูรณ์ และนำหลักสูตรมาใช้ให้ถูกต้องตามระบบเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สุมิตร คุณากร (2520: 130-152) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการนำหลักสูตรไปใช้ โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นตอน คือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ได้แก่ การตีความมุ่งหมายของหลักสูตร ว่า มีความมุ่งหมายอย่างไร จะสอนใคร ระบุไหน อย่างไร และให้เกิดอะไรขึ้นใน ทั่วยุเรียน หลังจากนั้นจะต้องกำหนดรายละเอียดที่จะนำไปสอนให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายนั้น โดยทั่วไปการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งจัดทำขึ้น โดยคณะกรรมการเพื่อช่วยขยายความมั่นใจหลักสูตรให้กระจ่างยิ่งขึ้น จากนั้นจะทำรายงาน การสอน บันทึกการสอนย่อ ๆ เมื่อกำหนดให้ชัดเจนลงไปว่า ชั่วโมงใดจะสอนอะไร ตอนไหน ที่คาบ มีกิจกรรมอะไร และอย่างไร เป็นต้น

2. การจักสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ต้องสำรวจปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรไป ปฏิบัติหรือไม่ โดยคำนึงถึงขนาดของห้องเรียน จำนวนนักเรียน การกำหนดครูเข้าสอน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน ทั้งนี้รวมถึงการบริหารงานทั้งหมด ทั้งปวงในโรงเรียนด้วย เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นปัจจัยที่จะส่งเสริม การปฏิบัติงานของครูตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

3. การสอนของครู ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหลักสูตรไม่ได้ขึ้นอยู่กับที่ว่า เขียนหลักสูตรใดดีหรือไม่เพียงใด แต่อยู่ที่การนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรจะไม่สัมฤทธิ์ผล ถ้าปราศจากการสอนของครู ครูเป็นตัวจักรสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอน การสอนให้สอดคล้อง ซึ่งจะชี้ชะตาของหลักสูตรทั้งสิ้น ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ให้ความรู้ความสละควหาให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่ครู เพื่อให้การสอนของครู และการเรียนของ เด็กบัง เกิดผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร ใน การนำหลักสูตรไปใช้ สิ่งที่ครูต้องทำ คือ

- ก. ที่ความหมายของความมุ่งหมายแต่ละข้อ
- ข. ในการสอนแต่ละ เรื่องควรมีเกณฑ์ในการเตรียมการสอน
- ค. ครูต้องถามตัวเองก่อนเสมอด้วยคำถามต่อไปนี้

1. ต้องการให้เด็กได้รับข้อมูลอะไร เพื่อเด็กจะได้มีความพร้อมที่จะเข้าใจเรื่องที่จะสอน
2. มีความเข้าใจหรือมีหลักการสำคัญ ๆ อะไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องที่จะสอน ซึ่งเด็กควรจะได้รับ
3. ทักษะอะไรบ้างที่ต้องการฝึกให้เด็กสามารถปฏิบัติในเรื่องที่จะสอน
4. เด็กจะแสดงออกหรือมีทักษะ หรือพฤติกรรมอย่างไร จึงจะเป็นการยืนยันว่า การสอนของครูบรรลุผลสำเร็จ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521: 185-191) ได้อธิบายว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้น ควรจะมีการวางโครงการใช้หลักสูตร ซึ่งจะต้องทำอย่างชัดเจน และมีขั้นตอนพอสรุปได้ ดังนี้

1. การเตรียมการวางแผนเพื่อใช้หลักสูตร ครูใหญ่และคณะกรรมการโรงเรียน จะต้องศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรในเรื่องจุดมุ่งหมายที่แท้จริง ความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนและชุมชน ส่วนใดของหลักสูตรที่จะทำให้มีเอกภาพของชุมชนได้อย่างไร ความพร้อมของโรงเรียนต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การจัดวัสดุประกอบหลักสูตร และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้มีการจัดสรรงบประมาณไว้ อย่างชัดเจนแน่นอนมีอยู่ในแผนหรือนโยบายหรือไม่ อาคารสถานที่ที่จะต้องปรับใช้กับหลักสูตรมีเพียงพอหรือยัง การเตรียมบุคลากรจะกระทำโดยวิธีใด

2. การเตรียมการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตร จะต้องพิจารณาวางแผนโครงการฝึกอบรมให้ชัดเจนและมีขั้นตอน ควรจะดำเนินการในรูปแบบใด ระยะเวลาและวิทยากรที่จะช่วยเหลือเกี่ยวกับการอบรมได้แก่ บุคคลใดบ้าง

3. การจัดครูเข้าสอน แม้ว่าครูจะผ่านการฝึกอบรมการใช้หลักสูตรมาแล้วก็ตาม การจัดครูเข้าสอนเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะครูแต่ละคนจะมีบทบาทอย่างมากต่อการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นครูจะต้องมองเห็นความสำคัญ ก้าวให้ทันกับเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

4. การจัดการการสอน สิ่งที่ต้องคำนึงถึง ความเหมาะสมกันในเรื่องต่อไปนี้ คือ ระดับความยากง่ายของการเรียนรู้ วัสดุ ความสามารถของผู้เรียน การแบ่งเวลาสำหรับวิชาต่าง ๆ รวมถึงอัตราเวลาเรียนในแต่ละภาคการศึกษาด้วย

5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน อันได้แก่ การทำโครงการสอน แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียนและสื่อการเรียน การที่มีวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนมาบริการได้ต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายช่วยเหลือกัน ซึ่งเริ่มต้นจากการวิเคราะห์หลักสูตร การวางรูปแบบ การเลือกและการจัดหา ไม่ว่าจะซื้อ จัดทำเอง หรือรับแจกจากรัฐบาลก็ตาม ควรจะให้ มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด สามารถแบ่งเบาภาระของครูได้มากที่สุด และผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด

6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรให้ผู้ปกครอง กรรมการศึกษา และประชาชนในชุมชนทราบว่า การใช้หลักสูตรนั้น ลูกหลานของเขาจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในการเรียนรู้ เจตคติ ค่านิยม และความสามารถในการแก้ปัญหา สิ่งที่ต้อง

คำนึงถึงอย่างมากในการประชาสัมพันธ์ คือ การสื่อความหมาย เพราะชุมชนนั้นประกอบด้วยบุคคลหลายระดับที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน และบางโรงเรียนจะขอความร่วมมือช่วยเหลือจากบุคคลใดในชุมชนนั้นในเรื่องใดบ้างควรชี้แจงให้ชัด

7. การจัดสภาพแวดล้อมและการเลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร ถ้าได้เลือกสรรอย่างดีและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อครู และผู้เรียน อันได้แก่สภาพแวดล้อมและกิจกรรมภายนอกห้องเรียน เช่น การนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ การจัดบริการด้านวิชาการแก่ครู ซึ่งจะทำได้หลายรูปแบบ เช่น การส่งไปศึกษาอบรม การไปร่วมประชุม สัมมนา การไปศึกษาคูงาน การเชิญวิทยากร ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้สอนด้วยกัน

8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญและต้องกระทำเป็นขั้นตอน ถ้าจุดมุ่งหมายของการใช้หลักสูตรกำหนดได้อย่างชัดเจน การประเมินผลเพื่อการปรับปรุงก็จะทำได้ง่ายและตรงจุดว่าการปรับปรุงควรเริ่มที่จุดใดบ้าง วิธีการจะอย่างไร และการประเมินผลหลักสูตรจะคำนึงถึงการประเมินผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวด้วย

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

ในการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน คิกะนิเทศก์ และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ บุคคลเหล่านี้จะมีบทบาทที่สำคัญมาในอันที่จะนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้บรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตร โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเป็นตัวจักรสำคัญที่สุดของการใช้หลักสูตร ดังที่ สุมิตร คุณากร (2520: 132) กล่าวว่า

ครูเป็นตัวจักรสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอน การสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสม ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะชี้ชะตาของหลักสูตรทั้งสิ้น ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่คอยให้ความรู้ ให้ความสะดวก ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจแก่ครู เพื่อให้การสอนของครู การเรียนของนักเรียนบังเกิดผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น แท้จริงก็คือการบริหารทางวิชาการนั่นเอง

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการใช้หลักสูตร

ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ที่ทราบจุดมุ่งหมายอันสูงสุดในการส่งเสริมทางค่านิยมวิชาการ เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ คุณสมบัติ ทักษะ และความสามารถตามที่มีความมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศได้กำหนดไว้ ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521: 184) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. การเตรียมการวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตร
2. การเตรียมการจัดอบรมครู เพื่อใช้หลักสูตร
3. การจัดการสอนของครู
4. การจัดการการสอน
5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน
6. การประชาสัมพันธ์
7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเลือกสรรโครงการ
8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

บทบาทหน้าที่ของบุคลากรฝ่ายวิชาการในการใช้หลักสูตร

บุคลากรฝ่ายวิชาการ ได้แก่ ครูวิชาการโรงเรียน ซึ่ง ภิญโญ สาคร (2514: 35) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบของครูวิชาการโรงเรียน ดังนี้

1. ควบคุม ดูแลการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปตามโครงการ
2. ให้คำแนะนำ แก้ปัญหา ค้นคว้า และปรับปรุงครูในหมวดวิชาเกี่ยวกับหลักสูตร ประมวลการสอน หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบการใช้อุปกรณ์ วิธีสอน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สัมพันธ์กับวิชานั้น ๆ
3. ควบคุม ดูแลครูในสายวิชาให้ดำเนินไปตามแผนที่วางไว้
4. จัดทำข้อสอบและวัดผล
5. คัดลอกประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ
6. วางโครงการ ปรับปรุงการสอน และพัฒนาการสอน
7. ส่งเสริมให้ครูในหมวดวิชามีโอกาสพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้น

8. สร้างและจัดหาอุปกรณ์
9. จัดนิทรรศการ กิจกรรม ป้ายนิเทศ
10. ประเมินผล

บทบาทของครูผู้สอนในการใช้หลักสูตร

ครูผู้สอน เป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยการจักประสบการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ แก่นักเรียน บทบาทของครูในการใช้หลักสูตรมีดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจกับจุดหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตร ให้เข้าใจอย่างชัดเจน และต้องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตร หนังสือเรียน แผน การสอน ตลอดจนวัสดุหลักสูตรอื่น ๆ เพื่อจะได้เลือกใช้และแปลงไปสู่การสอนอย่าง ถูกต้อง เหมาะสม
2. ศึกษาวิธีสอนต่าง ๆ ที่เอื้อต่อหลักสูตร หรือที่หลักสูตรแนะนำไว้ เช่น การสอนแบบบรรยาย การสาธิต การให้ปฏิบัติจริง การอภิปราย การค้นคว้าหรือวิธีอื่น ๆ การสอนที่ดีไม่จำเป็นต้องใช้วิธีสอนอยู่เพียงอย่างเดียว
3. ต้องใฝ่ใจศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ เช่น ศึกษาเกี่ยวกับ เนื้อหา วิชาต่าง ๆ
4. ต้องเตรียมการสอนโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวหลักสูตร โดย พยายามใช้แผนการสอน คู่มือครู และเอกสารประกอบหลักสูตรอื่น ๆ
5. ทำการสอนทุกครั้งอย่างมีจุดหมาย ครูต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การ สอนในเรื่องหรือวิชาต่าง ๆ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง แล้วดำเนิน การสอนไปตามจุดหมาย ต้องวัดผลและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดหมายทุกครั้ง ถ้า นักเรียนยังไม่ผ่านพฤติกรรมใด ๆ ต้องหาเวลาสอนซ่อมเสริมให้เสมอ
6. พยายามจัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศที่จะส่งเสริมการเรียนการสอน
7. พยายามแสวงหา จัดทำ และใช้วัสดุที่มีในห้องเรียน หรือสื่อการเรียนที่มี ให้เกิดประโยชน์

8. พยายามใช้แหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในโรงเรียน ในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ มาเป็นวิทยากร หรือนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่

9. พยายามใกล้ชิดให้ความสนใจแก่นักเรียน เพื่อจะได้ทราบถึงพื้นฐานความสนใจ ความถนัด และปัญหาของเด็กแต่ละคน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการสอน อบรม ปกครอง แนะนำ และประเมินผลได้อย่างถูกต้อง

หลักสูตรที่คั่น เมื่อนำไปใช้หรือจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนแล้ว ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น เช่น จากไม่รู้เป็นรู้ จากน้อยเป็นรู้มากขึ้น จากไม่ได้ปฏิบัติเป็นปฏิบัติประจำ จากทำไม่ได้เป็นทำได้ จากนิสัยที่ไม่ดีกลายเป็นนิสัยที่ดี ฯลฯ เหล่านี้เป็นเจตนารมณ์ของหลักสูตร และผู้ที่ใช้หลักสูตรไปจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน นั่นก็คือครูผู้สอน ดังนั้นหลักสูตรไม่ว่าจะดีสักเพียงใด แต่ถ้าครูผู้สอนไม่เข้าใจเจตนารมณ์ของหลักสูตร ไม่เข้าใจวิธีการใช้หลักสูตร หลักสูตรนั้นก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก็ไม่บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

ความเป็นมาของหลักสูตรอิสลามศึกษา

การสอนวิชาอิสลามศึกษาสำหรับเยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลามในท้องถิ่น จังหวัด ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส อาศัยเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำสอนต่าง ๆ ของศาสนา ซึ่งใช้รายละเอียดและหลักฐานจากคัมภีร์ทางศาสนา คือ อัล-กุรอาน อัลฮะดีษนั้น มีเป้าหมายที่สอดคล้องกับการสอนจริยธรรมศีลธรรมในกลุ่มศาสนาอื่นที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม และทำการสอนโดยใช้เนื้อหาสาระตามคำสอน ลัทธิความเชื่อที่ตนนับถืออยู่ เพราะคำสอนของทุกศาสนามุ่งให้ผู้นับถือปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้อง ละเว้นสิ่งที่ห้าม ปฏิบัติในสิ่งที่ใช่ และบำเพ็ญอยู่ในคุณธรรมที่ตนถืออยู่อย่างเคร่งครัด การจัดการกระบวนการเรียนการสอนในค่านิยมจริยธรรมแก่เยาวชน จึงเป็นเรื่องของการสอนให้เยาวชนได้รู้จักและซาบซึ้งคุณธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของศาสนาตามสมควร แก้ววัย เพื่อให้การดำรงชีวิตในอนาคตของเยาวชนอยู่ในกรอบของชีวิตที่สงบสุข เกิด

ผลดีแก่ตนเองและสังคมส่วนรวม ศาสนาอิสลามนั้นถือว่า การศึกษาเรื่องศาสนาในระดับต่าง ๆ ของชีวิตเป็นหน้าที่ที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทุกคนต้องรู้เรื่องศาสนา ดังที่โมฮัมหมัด อับดุลกาเคร์ (2527: 19-21) กล่าวว่า

ศาสนากำหนดให้ผู้ปกครองสอนความรู้ทางศาสนาให้บุตรหลานของตนตั้งแต่เล็ก เริ่มด้วยการหัดอ่านพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน ให้สามารถอ่านได้ และจำบทสำคัญ ๆ โทษก่อนบรรลุนิติภาวะจะต้องเข้าใจวิีละหมาด และฝึกการถือศีลอด ดังนั้นสภาพทั่ว ๆ ไปของสังคมมุสลิม ก็คือในตอนที่เด็ก ๆ จะหัดอ่านคัมภีร์อัล-กุรอานในครอบครัว หรืออยู่ในหมู่บ้านจะสอนให้ เมื่อโตขึ้นจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็จะหาโอกาสเรียนศาสนาในปอเนาะหรือสถานศึกษาที่เรียกว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต่อไป

จากการถือปฏิบัติดังกล่าวจึงทำให้จังหวัดที่ประชากรนับถือศาสนาอิสลามในภาคใต้ เกิดปัญหาทางการศึกษาหลายประการ คือ

1. ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยไม่ได้ออกญาตจัดตั้งโรงเรียนจากทางราชการให้ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้ขาดการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

2. ทำให้นักเรียนซึ่งกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาต้องเรียนหนักมาก คือ นอกจากต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในเวลาเรียนปกติแล้ว เด็กๆ เหล่านั้นยังต้องไปเรียนศาสนาอิสลามในโรงเรียนสอนศาสนาดังกล่าวในเวลาเช้าก่อนไปโรงเรียน ในตอนเย็นหรือค่ำเมื่อกลับจากโรงเรียนแล้ว นอกจากนั้นยังต้องไปเรียนในวันหยุด คือ วันเสาร์ และอาทิตย์เต็มวันอีกด้วย จึงทำให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามปกติ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาต่าง ๆ ความหลักสูตรประถมศึกษาไม่ค้เท่าที่ควร และสถิติการสอบตกซ้ำชั้นสูงมาก

3. ครูสอนศาสนาอิสลามตามโรงเรียนต่าง ๆ ในหมู่บ้านเหล่านั้นยังไม่เข้าใจนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ และไม่มีใบอนุญาตการเป็นครูตามกฎหมาย

4. หลักสูตรและหนังสือเรียนต่าง ๆ ที่นิยมใช้กันอยู่นั้นส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเป็นภาษามลายู ซึ่งจัดซื้อมาจากต่างประเทศ มีเนื้อหาสาระบางตอนไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย

5. นักเรียนต้องเรียนหนังสือทั้งภาษามลายู ภาษารูมาไนซ์ และภาษาไทย นับว่าเป็นภาระที่หนักมากเกินไปสำหรับเด็กวัยนี้

ในการแก้ปัญหาที่กล่าวมานี้ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลาม ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 โดยสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 คณะครู อาจารย์ ศึกษาพิเศษ และผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลาม จำนวน 30 คน เป็นผู้จัดหลักสูตร โดยกำหนดเนื้อหาในแต่ละชั้น ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-7 เป็น 7 รายวิชา ดังนี้

1. วิชาหลักการศรัทธา (เทอฮิค)
2. วิชาศาสนบัญญัติ (ฟิกฮ์)
3. วิชาศาสนประวัติ (ตาเว็ค)
4. วิชา อัล-กุรอาน
5. วิชาหลักการอ่าน อัล-กุรอาน (ทัจวีค)
6. วิชาภาษาอาหรับ
7. วิชาจริยธรรม (อัคลาค)

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาอนุมัติหลักสูตรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ช่วยดำเนินการจัดอบรมครูเพื่อทำการสอนศาสนาอิสลาม ผู้เข้ารับการอบรมเป็นข้าราชการครูที่นับถือศาสนาอิสลามและเป็นผู้ที่ได้รับการบรรจุให้เป็นครูสอนภาษามลายูและศาสนาอิสลามมาก่อน มีความรู้สามัญเพียงจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ต่อมาได้มีการอบรมเพิ่มวุฒิได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7) ส่วนความรู้ทางศาสนานั้น ขณะนั้นยังไม่มีวุฒิ เพียงแต่ให้เป็นผู้ที่มีความรู้โดยผ่านการสอบความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทำการสอนศาสนาได้

การจัดอบรมครูก่อนส่งไปทำการสอนศาสนาอิสลาม ของสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ก็เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม หลักการสอน วิธีสอนตามรายวิชาต่าง ๆ สื่อการเรียนการสอน การเตรียมการสอนและการจัดทำแผนการสอน การสอนศาสนาอิสลามตามหลักสูตรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 ได้ดำเนินการอย่างจริงจังอยู่เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง เท่านั้น

ต่อมาอีกค่อย ๆ ทยุกสอนไปที่ละโรงสองโรง ในที่สุดก็ไม่มีโรงเรียนใดทำการสอนศาสนาอิสลามอีกเลย ซึ่งทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ศึกษาสาเหตุแล้ว ปรากฏว่า ครูสอนศาสนาอิสลามเหล่านี้มีความลำบากใจในทางปฏิบัติ เพราะไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารการศึกษาระดับโรงเรียน อำเภอ และจังหวัดเท่าที่ควร โดยการอ้างเรื่องไม่มีงบประมาณเป็นสาเหตุสำคัญ บางโรงเรียนไม่ยอมแบ่งเวลาให้ทำการสอน โดยอ้างว่า กระทรวงศึกษาธิการสั่งให้ทำการสอนนอกเวลาเรียนปกติ

ต่อมาในปี พุทธศักราช 2521 รัฐบาล และสภาความมั่นคงแห่งชาติได้มีนโยบายที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ได้อย่างจริงจัง จึงได้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหานี้ในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านสังคม จิตวิทยา ด้านการเมืองภายใน ด้านการเมืองต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ และด้านป้องกันประเทศ สำหรับด้านสังคมจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กำหนดนโยบาย และเสนอแนะแนวทางปฏิบัติไว้ ดังนี้

ก. นโยบาย

1. เร่งรัดการดำเนินการให้คนไทยมุสลิมมีความสำนึกเป็นคนไทย พุคและใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลายทั่วถึง และขจัดมูลเหตุที่ทำให้คนไทยมุสลิมไม่นิยมภาษาไทย โดยให้เข้าใจถึงประโยชน์ และความก้าวหน้าที่คนไทยมุสลิมจะได้รับ รวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดแก่ท้องถิ่นตามที่ปรารถนา และแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย
2. ส่งเสริมคนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนสามัญ สายอาชีพ และการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น รวมทั้งการให้สิทธิพิเศษในการเข้ารับการศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่น และสนับสนุนการศึกษาชั้นสูงแก่บรรดาบุตรหลานของผู้นำท้องถิ่นในกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม เพื่อเยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และใช้ภาษาไทยโดยแพร่หลาย และปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้สร้างความเข้าใจ หักศนคติ และความสำนึกในความเป็นไทย และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ และเป็นการสอดคล้องกับการประกอบอาชีพด้วย

3. ปรับปรุงและควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่พัฒนาจากปอเนาะ เพื่อให้นักเรียนนิยมการเรียนวิชาสามัญเพิ่มมากขึ้น ด้บให้นักเรียนพูดและใช้ภาษาไทยโดยแพร่หลาย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

ข. ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติ

1. ให้เยาวชนมุสลิมมีการเรียนรู้ภาษาไทยตั้งแต่เด็กเล็ก และให้มีโอกาสใช้ภาษาไทยเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติ
2. ให้มีหลักสูตรและแบบเรียนภาษาไทยสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นโดยเฉพาะให้เหมาะกับสถานที่และความเป็นอยู่ของท้องถิ่น
3. ให้มีการสอนศาสนาอิสลามแก่บุตรหลานของชาวไทยมุสลิมในโรงเรียนประชาบาล มัธยม อาชีวะ วิทยาลัยครู และระดับมหาวิทยาลัย
4. ให้มีระเบียบพิเศษ เพื่อสามารถบรรจุผู้ที่เป็นคนของท้องถิ่น
5. ให้สิทธิพิเศษและการสนับสนุนบุตรหลาน ผู้นำท้องถิ่นที่เป็นมุสลิมควรเป็นโครงการชั่วคราว เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ควรให้สิทธิพิเศษตลอดไป
6. โดยที่การศึกษาเป็นเรื่องเร่งด่วน และเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ปัญหา ฉะนั้นการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ อาทิ สื่อมวลชนของรัฐ วิทยุ โทรทัศน์ และกิจกรรมอื่น ๆ จะต้องมุ่งให้ส่งเสริมงานด้านการศึกษาด้วย
7. การแก้ไขปัญหากการพูด และการใช้ภาษาไทย ตลอดจนความสำนึกในความเป็นไทยนั้น ควรจะได้ทุ่มเทกระทำอย่างจริงจัง โดยเลือกพื้นที่เป้าหมายที่ใดที่หนึ่ง เช่น จังหวัดปัตตานี และกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน แล้วดำเนินการให้บังเกิดผลสำเร็จ และมีการประเมินผลอย่างจริงจังว่า การดำเนินการแก้ไขปัญห การพูดและการใช้ภาษาไทยและความสำนึกในความเป็นไทยนั้น ได้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายในระยะเวลาที่กำหนดไว้เพียงใด (เอกสารประกอบการสัมมนา ฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา อิศำเนา: 2-3)

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบตามข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติในเรื่องนโยบาย ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหามันคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้พิจารณาเห็นว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จากการศึกษาสาเหตุของจังหวัดต่าง ๆ ปรากฏว่า จังหวัดไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะขาดบุคลากรที่จะทำหน้าที่ครูสอนศาสนาอิสลาม และไม่มียงบประมาณที่จะดำเนินการ

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้วิเคราะห์ดูแล้วเห็นว่าในโรงเรียนประถมศึกษามีครูที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมากน่าจะจะมีผู้ที่เคยเรียนศาสนามาจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม วิทยาลัยครู และโดยการศึกษาด้วยตนเองพอที่จะสอนไปพลางก่อนได้ จึงได้จัดทำแบบสำรวจเกี่ยวกับเรื่องนี้ส่งไปให้จังหวัดต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 2 ผลการสำรวจ แต่ละจังหวัดมีครูมุสลิมที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลาม และมีความสมัครใจที่จะเป็นผู้ทำการสอนศาสนาเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ครบทุกโรงเรียน ทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จึงได้จัดทำแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการอบรมครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของเขตการศึกษา 2 ส่งไปให้จังหวัดต่าง ๆ พิจารณา โดยยึดหลักดังต่อไปนี้

1. การสอนศาสนาอิสลามโดยเฉพาะหลักการศรัทธา ศาสนบัญญัติ ศาสนพิธี และวิชาจริยธรรมให้ทำการสอนเป็นภาษาไทย ตามความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของนักเรียน และให้ครูประจำการเป็นผู้สอน ส่วนวิชาอัล-กุรอาน หลักการอ่านกุรอาน และภาษาอาหรับนั้นให้สอนเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งอาจเชิญบุคคลภายนอกมาสอนก็ได้

2. การกำหนดหลักสูตรการอบรมครูและการจัดหาวิทยากรมาเป็นผู้ให้การอบรมครูนั้น ทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งได้กำหนดหลักสูตรการอบรมไว้ตามประเภทของผู้รับการอบรมเป็น 3 ประเภทคือ

ก. ครูสอนศาสนาเป็นภาษาไทยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ผู้มีความรู้ทางศาสนาด้วยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหรือศึกษาจากวิทยาลัยครู ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 10 วัน

2. ผู้ที่จบชั้นปีที่ 4 (อับตีคาลิ) จากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 6 วัน
 - ข. ครูผู้สอนเฉพาะภาษาอาหรับ ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 3 วัน
 - ค. ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่โรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาอิสลามต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 2 วัน

เมื่อสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้เสนอแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการอบรมครูไปให้จังหวัดต่าง ๆ พิจารณาแล้ว ปรากฏว่า จังหวัดต่าง ๆ ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. จังหวัดนครราชสีมา ได้เสนอให้สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จัดอบรม ผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามจบชั้นอับตีคาลิปีที่ 4 (วุฒิทางศาสนาที่เรียนจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม) จำนวน 33 คน ซึ่งได้ดำเนินการอบรมระหว่างวันที่ 14-19 มีนาคม 2522 ในการอบรมครั้งนี้ได้ให้ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนที่จะเปิดทำการสอนเข้ารับการอบรมใน 2 วันแรก เมื่อได้อบรมครูเสร็จแล้ว จังหวัดนครราชสีมาได้ดำเนินการเปิดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา
2. จังหวัดยะลา ได้เสนอให้สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จัดอบรมผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามจบชั้นอับตีคาลิ ปีที่ 4 เช่นเดียวกับจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 16 คน ซึ่งได้ดำเนินการอบรมระหว่างวันที่ 10-15 กันยายน 2522 แล้วดำเนินการเปิดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา
3. จังหวัดปัตตานี ไม่ได้ดำเนินการอบรมครูเหมือนกับจังหวัดยะลา และนครราชสีมา แต่ทางจังหวัดได้จัดทำหลักสูตรการบรรยายธรรมทางศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นมาเป็นรูปแบบใหม่ แล้วเสนอขออนุญาตใช้หลักสูตรต่อกระทรวงมหาดไทย (ขณะนั้นโรงเรียนประถมศึกษายังสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด) เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว ทางจังหวัดปัตตานีก็คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามจาก

ท้องถิ่น เช่น โตะครุ โตะอีมาม บิลัน คอเค็บ ฯลฯ แล้วจังหวัดจัดการอบรมเอง เสร็จแล้วจึงให้ไปทำการสอนแบบบรรยายธรรมเป็นภาษามลายูท้องถิ่นชั้นในโรงเรียน ประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา

จากการที่ทางสำนักงานศึกษาธิการ เขต เขตการศึกษา 2 ได้ไปติดตามผลการดำเนินการสอนศาสนาอิสลามของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดต่าง ๆ แล้ว โดยเฉพาะในจังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาสนั้น ปรากฏว่าครูซึ่งได้ผ่านการอบรมจากสำนักงานศึกษาธิการ เขต เขตการศึกษา 2 ไปแล้ว ส่วนใหญ่ได้กลับไปทำการสอนจริง ๆ และในบางโรงเรียนก็ทำการสอนโดยลัดดี เป็นที่สนใจและได้รับการสนับสนุนจากบิดา มารดา ผู้ปกครองนักเรียนเป็นอันมาก และนอกจากสอนแล้ว ยังได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเป็นอย่างดี

การพัฒนาหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลาม

เนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ ทำให้การจัดชั้นเรียนในระดับประถมศึกษาเปลี่ยนแปลงไป สำนักงานศึกษาธิการ เขต เขตการศึกษา 2 ได้พิจารณาเห็นว่าหลักสูตรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ซึ่งลดชั้นระดับประถมศึกษาลงเหลือ 6 ปี จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตรศาสนาอิสลามให้สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา ฉะนั้นในปีงบประมาณ 2523 สำนักงานศึกษาธิการ เขต เขตการศึกษา 2 จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายฝ่าย เช่น กรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะวิทยุธรรม อาจารย์สอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนมัธยม วิทยาลัยครู มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ครูสอนศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา ศึกษาพิเศษจังหวัด และศึกษาพิเศษของสำนักงานศึกษาธิการ เขต เขตการศึกษา 2 ร่วมประชุมยกร่างหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลามชั้นใหม่ ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตอนต้น หลักสูตรที่จัดทำขึ้นใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในสาระสำคัญ ดังนี้

1. เปลี่ยนชื่อหลักสูตร จากหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามเป็นหลักสูตรอิสลามศึกษา

2. รายวิชาที่จะทำการสอนลดลงจากเดิม 7 วิชา เหลือ 5 วิชา ซึ่งจำเป็นและเหมาะสมกับเคาระระดับประถมศึกษา คือ หลักการศรัทธา ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ จริยธรรม และอัล-กุรอาน

3. ชั้นที่จะทำการสอนในระดับประถมศึกษา คงเหลือ 6 ปี คือ สอนทั้งแก่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

4. อัตรเวลาเรียนทำการสอนชั้นเรียนละ 6 คาบ ๆ ละ 20 นาที หรือสอนชั้นเรียนละ 2 ชั่วโมง/สัปดาห์ และจัดเข้าไว้ในหลักสูตรบังคับเรียน โดยกำหนดให้ทำการสอนแทนเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธและจริยธรรม ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษาฉบับที่ร่างขึ้นใหม่นี้ ได้เอาแนวการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถม และมีชมของโรงเรียนในรัฐพลิส ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียมาเป็นหลักในการพิจารณา (คู่มือครู ฝ่ายโครงการสอนศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา ม.ป.ป.: 11) ส่วนด้านปรัชญานั้นผู้ร่างหลักสูตรวิชาอิสลามศึกษายึดหลักปรัชญาศาสนธรรมของศาสนาอิสลามเป็นหลัก (มานิตยจางค์ 2530: 3) เมื่อจัดทำหลักสูตรฉบับร่างเสร็จแล้วก็ได้เสนอขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้อนุมัติให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2524

การนำเนื้อหาในหลักสูตรอิสลามศึกษามาสอนแทนเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตนั้นเป็นปัญหาในการปฏิบัติอย่างมาก เพราะไม่ได้กำหนดว่าจะสอนเนื้อหาในบทใดตอนไหนจำนวนกี่คาบ ทอมมากกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเรื่อง การสอดแทรกวิชาอิสลามศึกษา ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2526 ซึ่งจะกำหนดรายละเอียดในการสอนแทนไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ยึดถือปฏิบัติต่อไป (รายละเอียดในภาคผนวก)

สาระสำคัญของหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523

หลักการ

หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรอิสลามศึกษา ที่มุ่งสนองความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้มีแนวปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาอิสลามอันจะส่งผลให้เป็นพลเมืองดีในสังคมและประเทศชาติ รูปแบบของหลักสูตรเป็นหลักสูตรต่อเนื่องและจัดเป็นรายวิชาบังคับ ซึ่งอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม

อนึ่ง เนื่องจากเวลาสำหรับสอนวิชาอิสลามศึกษาในระดับนี้มีจำกัด ฉะนั้น การอ่านคัมภีร์อัล-กุรอานจึงไม่สามารถจะให้จบในชั้นเรียนได้ ด้วยเหตุนี้ครูทุกคนจะต้องคิดค้นกับพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อกำชับให้นักเรียนอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน ให้จบนอกชั้นเรียน

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตามคำสั่งสอนของอัลลอฮ์ และมีมุฮัมมัดได้
2. ให้มีนิสัยและกิริยามารยาทที่ดี
3. สามารถอ่านอัล-กุรอานตามบทที่กำหนดได้
4. ให้สามารถประกอบพิธีละหมาดได้ถูกต้อง

โครงสร้าง

การเรียนทุกระดับชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ใช้เวลาเรียน 6 คาบ/สัปดาห์/ชั้นเรียน เวลาเรียนคาบละ 20 นาที ประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้คือ

1. เอกภาพ (เทอาฮีด)
2. ศาสนบัญญัติ (ฟิกฮ์)
3. ศาสนประวัติ (ตาแร็ค)
4. จริยธรรม (อัคลาค)
5. กุรอาน

(คำอธิบายรายวิชาในภาคผนวก)

เอกสารหลักสูตร

เอกสารหลักสูตร คือ วัสดุ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อให้ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาหาความรู้ และนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เอกสารหลักสูตรอิสลาม แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. เอกสารสำหรับครู ได้แก่ หลักสูตรและเนื้อหา คู่มือครู แผนการสอน กำหนดการสอน เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ ฯลฯ
2. เอกสารหลักสูตรสำหรับนักเรียน ได้แก่ หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม ฯลฯ

แผนการสอน

แผนการสอนวิชาอิสลามศึกษา คือ เอกสารที่ขยายรายละเอียดของหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อให้วิทยากรสามารถดำเนินการสอนได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ จึงจะครอบคลุมเนื้อหาสาระ จุดประสงค์ คุณธรรมที่ต้องการเน้น กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการประเมินผล แผนการสอนวิชาอิสลามศึกษาเป็นเอกสารประกอบหลักสูตรที่มีความสำคัญ และจำเป็นต้องใช้มากที่สุด เพราะเป็นการวางแผนล่วงหน้าในการนำเอาหลักสูตรอิสลามศึกษาไปจัดการเรียนการสอน ลักษณะของแผนการสอนวิชาอิสลามศึกษา จะมี 3 เล่ม แบ่งเป็นเล่มละ 2 ชั้น คือ แผนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2, 3-4, 5-6 เนื้อหาในแต่ละแผนจะเรียงลำดับจากวิชาเอกภาพ ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ จริยธรรม และอัล-กุรอาน และส่วนใหญ่จะจบในตัวเอง

รูปแบบของแผนการสอน

แผนการสอนวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 และกรมวิชาการได้จัดทำขึ้น เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนของครู มีรายละเอียดประกอบด้วย

1. ความคิดรวบยอด เป็นแก่นความรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับเมื่อเรียนจบแต่ละเนื้อหา นั่นก็คือ เป็นข้อสรุปของความรู้ที่เป็นกฎเกณฑ์ถูกต้อง

2. คุณสมบัติหรือคุณธรรมที่ก่อการเน้น หรือนำมาฝึกด้วย เป็นสาระที่ก่อการให้ผู้เรียนเกิดลักษณะส่วนตัวที่ดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างดี มีความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งจะรวมคุณธรรมของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เอาไว้ด้วย

3. จุดประสงค์ของแต่ละแผนการสอน เขียนในลักษณะของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มุ่งให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นแนวทางในการวัดผล เป็นจุดประสงค์ที่มุ่งให้ผู้สอนได้ดำเนินการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

4. เนื้อหา เป็นไปตามลักษณะของแต่ละรายวิชาทั้ง 5 รายวิชาที่กำหนดในหลักสูตรอิสลามศึกษา ซึ่งจะต้อนนำมาแยกย่อย บรรจุลงในแต่ละแผนการสอน เนื้อหาที่เรียบเรียงไว้ในแผนการสอน เป็นเพียงขอบข่ายของเนื้อหาเท่านั้น รายละเอียดปรากฏในหนังสือเรียน คู่มือการปฏิบัติงาน หรือเอกสารค้นคว้าอื่น ๆ

5. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการกำหนดหรือเสนอแนะกิจกรรมในการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละเนื้อหาวิชา กิจกรรมในการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษานี้ เป็นกิจกรรมรวมกันระหว่างครูกับนักเรียน กิจกรรมต่าง ๆ ในแผนการสอน เป็นเพียงกิจกรรมเสนอแนะเท่านั้น วิทยากรผู้สอนอาจใช้กิจกรรมอื่น ๆ อันนำมาสู่การสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น กิจกรรมการเรียนเหล่านี้มุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงโดยครูผู้สอนเป็นผู้คอยแนะนำ ช่วยเหลือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจมีขึ้นในการเรียน

6. สื่อการเรียน เป็นเครื่องช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แต่ละกิจกรรม หรือแต่ละเนื้อหารายวิชา ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้การเรียนการสอนได้ผลดียิ่งขึ้น สื่อการเรียนต่าง ๆ ควรพิจารณาใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น และมีการเตรียมล่วงหน้า เพื่อให้สัมพันธ์กับบทเรียน

7. การประเมินผล เป็นข้อกำหนดวิธีการตรวจสอบ หรือประเมินผลการเรียนของผู้เรียนในแต่ละเนื้อหาวิชา ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักประเมินค่าเปรียบเทียบงานของตนเองกับผู้อื่น เป็นการส่งเสริมให้รู้จักใช้ความคิดให้เกิดประโยชน์ และนำไปสู่ความคิดริเริ่มที่ดี ตลอดจนการนำเอาผลงานหรือนำความรู้ไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์

๘. ภาคผนวก เป็นเนื้อหารายละเอียดที่จะให้ความรู้แก่ผู้สอนในแต่ละเนื้อหาที่กำหนดในแผนการสอน เพื่อผู้สอนจะได้ดำเนินการสอนในแผนการศึกษานั้นๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ตัวอย่างเนื้อหาที่ระบุในภาคผนวก อาทิ เช่น นิทานเรื่องที่ใช้ในการแสดงบทบาทสมมติ เนื้อหาโดยละเอียด ความหมายของอายะฮ์ และ ฮาดิษ เป็นต้น

คู่มือครู

คู่มือครูตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นเอกสารหลักสูตรที่ฝ่ายโครงการจัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ประจำสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ครูสอนศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนวิชาอิสลามศึกษา สามารถจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาได้ถูกต้อง และสอดคล้องกับนโยบาย มีรายละเอียดแบ่งเป็น 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาของโครงการจัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา

ตอนที่ 2 การสอดแทรกวิชาอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

ตอนที่ 3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ตอนที่ 4 การวัดผลและการประเมินผล

ตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ตอนที่ 6 แนวปฏิบัติในการสอนวิชาอิสลามศึกษา

ตอนที่ 7 รายละเอียดของเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523

หนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม

หนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับวัสดุ อุปกรณ์การสอนอื่น ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดี

ผู้สอนจะต้องรู้ว่าจะใช้หนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้เกิดประโยชน์อย่างไร หนังสือเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติมในวิชาอิสลามศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 เป็นผู้จัดทำ แต่ละอย่างมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

หนังสือเรียนวิชาอิสลามศึกษา เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ โดยเขียนขึ้นตามขั้นตอน เนื้อหาในโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อใช้กับชั้นเรียนในระดับประถมศึกษาที่เปิดสอนวิชาอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 มีชั้นละ 1 เล่ม ในแต่ละเล่มของแต่ละชั้นจะมีเนื้อหา 5 รายวิชา คือ วิชาเอกภาพ วิชาศาสนบัญญัติ วิชาศาสนประวัติ วิชาจริยธรรม และวิชา อัล-กุรอาน ในตอนท้ายของแต่ละบทจะมีสิ่งควรจำ และแบบฝึกหัด

หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาอิสลามศึกษา เป็นหนังสือที่นำเนื้อหาบางตอน หรือเพียงส่วนหนึ่งของหลักสูตรมาเขียนขยายความ โดยปกติจะเสนอเรื่องน่ารู้เพียงเรื่องเดียว เพื่อสนองความสนใจ ขยายประสบการณ์ และมีความเพลิดเพลินในการอ่าน เช่น เรื่องคายหังเป็น เนื้อหาจะเป็นเรื่องของการศึกษาเสพติก หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาอิสลามศึกษามี 18 เรื่อง คือ รายงานของมุนา ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ บ้านของอะมาน คายหังเป็น จริยธรรม ชุมชนของอับดุลหะลิม วันนี้เรามีความสุข ผู้ใกล้ชิดพระเจ้า ฎีกุหมายสบายใจ ยอดกรรมดี กลับไปหาผู้ยิ่งใหญ่ ครอบครัวยังสวยงาม บ้านแสนสุข อัล-กุรอาน อิติฟีฎร ทางงามมีอับรอฮีม และคัมภีร์ของมนุษยชาติ

การจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา

การจัดการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม เพื่อให้ผู้เรียนจะได้แก้ปัญหาชีวิต สามารถปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (กระทรวงศึกษาธิการ 2520:

4) ได้เสนอแนะกระบวนการเรียนการสอนสำหรับครูไว้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ควรยึดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิชา มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์ และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย ทำงานกลุ่ม ฯลฯ

3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ ซึ่งมีผลส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 จัดเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของนักเรียน และชุมชนที่เด็กอยู่ เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นให้ผู้เรียนมีแนวปฏิบัติตามหลักธรรม ของศาสนาอิสลาม และเป็นหลักการที่สนองความต้องการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (สำราญ พฤษารัตน์ 2529: 1-2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรทั้งสองจะสัมพันธ์กัน เพราะจะต้อนำเนื้อหาในหลักสูตรอิสลามศึกษาไปสอนแทนเนื้อหาในกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นบางส่วน และเนื้อหาในกลุ่มสร้าง เสริมลักษณะนิสัย เฉพาะจริยศึกษาทั้งหมด ผู้สอนนอกจากจะสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอิสลามศึกษาแล้ว ยังจะต้องให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 อีกด้วย ฉะนั้นลักษณะการจัดการเรียน การสอนที่ใช้เทคนิควิธีการ เช่น เกี่ยวกับการสอนของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอิสลามศึกษา

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอิสลามศึกษา หมายถึง การจัดกิจกรรมนอกเวลาเรียนปกติ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และต้องสอดคล้องกับระเบียบการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2520 มีหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมที่สำคัญ คือ

1. จะต้องเป็นไปตามนโยบายหลักของรัฐบาลในการดำเนินงานพัฒนาการศึกษา เพื่อส่งเสริมความเจริญมั่นคงของชาติ
2. จะต้องเป็นไปเพื่อวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. จะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้มีระเบียบวินัยในตนเอง
4. จะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักเรียนและครู
5. จะต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ
6. จะต้องมิใช่โครงการและระเบียบข้อบังคับของกิจกรรม โครงการและระเบียบข้อบังคับนั้น จะต้องเป็นของสถานศึกษา
7. นักเรียน นักศึกษา จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ อย่างน้อย 1 กิจกรรม
8. ทุกกิจกรรมจะต้องมีครู-อาจารย์ในโรงเรียนรับผิดชอบดำเนินการ
9. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจะต้องเป็นบุคคลที่ปัจจุบันอยู่ในสถานศึกษานั้น เว้นแต่วิทยากรให้อยู่ในดุลยพินิจของหัวหน้าสถานศึกษา
10. การจัดให้มีกิจกรรมเลือกใด ๆ หรือไม่ให้อยู่ในดุลยพินิจของหัวหน้าสถานศึกษานั้น ๆ
11. ให้สถานศึกษาควบคุมเรื่องการรับจ่ายเงิน พัสดุอื่น ๆ ให้เป็นการประหยัด
12. ในกรณีที่หัวหน้าสถานศึกษาพิจารณาเห็นว่ากิจกรรมใด ๆ ไม่เหมาะสม มีการกระทำหรืออาจนำมาซึ่งภัยอันตรายต่อความมั่นคงของชาติให้หัวหน้าสถานศึกษาสั่งยกเลิกกิจกรรมนั้น ๆ เสีย (กระทรวงศึกษาธิการ 2524: 3)

การที่จะให้นักเรียนได้ปฏิบัติคุณลักษณะของศาสนา เป็นคนประพฤติปฏิบัติชอบ ยังทนอยู่ในสังคมให้เกิดสุขโดยยึดหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม ในการให้การศึกษาเกี่ยวกับพระศาสนาแก่เยาวชนไทย ควรที่จะเน้นให้ความสำคัญเป็นพิเศษในรูปของการจัดกิจกรรมอันเป็นพิธีการทางศาสนา เพื่อปลูกฝังแนวความคิดให้เกิดศรัทธา คุณธรรม ความสงบเย็น และมีระเบียบวินัยในจิตใจจนเป็นกิจนิสัย นำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุขได้ แนวการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อให้เกิดผลตามที่กล่าวมานั้น นอกจากต้องปฏิบัติตามระเบียบการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังต้องปฏิบัติตามแนวการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอิสลามศึกษา ของสำนักงานศึกษาธิการ เขต เขตการศึกษา 2 ซึ่งได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้

1. วิทยาการอิสลามศึกษา ต้องเสนอโครงร่างของโครงการจัดกิจกรรมให้ผู้บริหารโรงเรียน พิจารณาบรรจุในการจัดทำโครงการของโรงเรียน เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการกลุ่ม ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี
2. โครงการและกิจกรรมต้องจัดให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและท้องถิ่น
3. เมื่อโครงการที่เสนอคณะกรรมการกลุ่มได้รับอนุมัติ ก่อนดำเนินการทุกกิจกรรม วิทยาการอิสลามศึกษา ต้องประสานงานอย่างใกล้ชิดกับผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. การดำเนินงานในกิจกรรมแต่ละขั้นตอน โรงเรียนต้องออกคำสั่งให้ผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมเป็นกรณี ๆ ไป
5. ให้วิทยาการอิสลามศึกษา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจัดทำกับความสำคัญตามนโยบาย และปัญหาเร่งด่วนของโรงเรียน ส่วนเรื่องงบประมาณโรงเรียนสามารถสนับสนุนได้ตามที่เห็นสมควร แต่ต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรม ในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2520
6. การจัดรายละเอียดกิจกรรม ให้คำนึงถึงหลักฐานทางศาสนาเป็นสำคัญ หากไม่ปรากฏ เป็นหลักฐานจากบทบัญญัติทางศาสนา ให้ครูผู้สอนอิสลามศึกษา

ชี้แจงต่อนักเรียน และผู้ร่วมกิจกรรมว่า การจัดกิจกรรมนั้น ๆ ไม่มีผลต่อการปฏิบัติ ศาสนกิจ ทั้งนี้ทุกกิจกรรมต้องไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม

7. เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมแต่ละชั้นตอน ให้ผู้รับผิดชอบประเมินผลและ รายงานต่อผู้บริหารสถานศึกษา (คู่มือครู ฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน ประถมศึกษา ม.ป.ป.ร 135-136)

การวัดผลและการประเมินผลวิชาอิสลามศึกษา

การวัดผลและประเมินผลการศึกษา เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของ กระบวนการเรียนการสอน เพราะจะเป็นข้อมูลให้ผู้สอนนำไปพิจารณาหาวิธีการในการ ปรับปรุงการเรียนการสอน หรือให้บรรลุตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด สำหรับการ วัดผลและประเมินผลวิชาอิสลามศึกษา มีแนวทางในการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการวัดผล และประเมินผลในกลุ่มสาระอื่น ๆ ทั้งนี้เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้วิชาอิสลาม ศึกษา (อีกสำเนา: หน้าคำชี้แจง ก-ค) ได้กำหนดแนวทางไว้ดังนี้

1. การวัดผลและประเมินผลก่อนเรียน ให้ถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของครู ผู้สอนจะต้องวัดผลและประเมินผลก่อนเริ่มต้นการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา ใน แต่ละแผน เพื่อเป็นการสำรวจความรู้พื้นฐาน และความพร้อมของนักเรียนว่า ครูควร จะเริ่มทำการสอนได้หรือยัง หรือจะเริ่มที่จุดใดก่อน เพราะนักเรียนแต่ละคน ย่อมมี ความแตกต่างกันในด้านความรู้ ความสามารถพื้นฐาน ผู้ที่ยังไม่พร้อมจะต้องสอนซ่อม เสริมให้ก่อนที่จะดำเนินการเรียนการสอนต่อไป

2. การวัดผลและประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการประเมินผลว่าหลัง จากที่ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนไปแล้ว นักเรียนมีความรู้ความสามารถตรง ความจุประสงค์ในแผนการสอน และในสมุด อศ.ป.๐2/...หรือไม่ การประเมินผล ระหว่างเรียนจึงเป็นการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ว่าควรจะดำเนินการต่อไปได้อย่างไร การประเมินผลในระหว่างเรียน จึงต้องอาศัย เครื่องมือวัดหลาย ๆ อย่าง เช่น แบบสำรวจรายการ แบบสัมภาษณ์ แบบจัดอันดับ คุณภาพ และแบบทดสอบต่าง ๆ จุดประสงค์ บางข้อ ครูต้องวัดหลาย ๆ ครั้ง หลายรูปแบบ จึงจะสรุปได้ว่า นักเรียนมีพฤติกรรมที่ถาวรตามที่ต้องการหรือไม่

3. การวัดผลและประเมินผลปลายภาคเรียนครูผู้สอนจะต้องประเมินให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์ ซึ่งอาจพิจารณาจุดประสงค์ที่สำคัญ ๆ หรือพฤติกรรมที่พึงมีเมื่อสิ้นภาคเรียนแล้ว เพื่อสรุปผลการเรียนของนักเรียนเป็นรายภาคว่ามีผลเป็นอย่างไร สำหรับจุดประสงค์ในวิชาจริยศึกษา และสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่ใช้วิชาอิสลามศึกษาสอนแทน ครูผู้สอนต้องส่งผลการประเมินไปให้ครูประจำชั้นกรอกลงในป.02 (สมุดประจำชั้น) ด้วย

4. หลักการวัดผลและประเมินผล ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละข้อว่า เป็นจุดประสงค์ที่ระบุพฤติกรรมประเภทใด เช่น ถ้าเป็นความรู้ ความจำความคิด ก็ต้องเลือกใช้เครื่องมือประเภทข้อสอบ จุดประสงค์ที่เน้นวัดความรู้สึกลงและปฏิบัติที่ควรใช้วิธีสังเกต เป็นต้น

5. การตรวจสอบจุดประสงค์ใน อศ.ป.02 และ ป.02 เนื่องจากจุดประสงค์ในวิชาอิสลามศึกษาบางข้อตรงและสอดคล้องกับจุดประสงค์ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และบางข้อจะมีส่วนสัมพันธ์กันตามลักษณะเนื้อหาที่ได้จัดสอนสอดแทรก ดังนั้นการปฏิบัติในการตรวจสอบ จุดประสงค์ก็ควรยึดถือหลักการที่ว่า "ใครสอนผู้นั้นต้องเป็นคนสอบหรือประเมิน" การประเมินและการตรวจสอบจุดประสงค์จึงทำได้ 3 ลักษณะ คือ

5.1 จุดประสงค์ที่วิทยากรอิสลามศึกษาเป็นผู้สอนและประเมินนำผลการประเมินไปลงใน อศ.ป.02

5.2 จุดประสงค์ที่วิทยากรอิสลามศึกษาเป็นผู้สอนและประเมิน นำผลการประเมินไปลงใน อศ.ป.02 และต้องนำผลดังกล่าวให้ครูประจำชั้นลงใน ป.02 ด้วย

5.3 จุดประสงค์ที่วิทยากรอิสลามศึกษา และครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตร่วมกันสอนตามลักษณะเนื้อหาที่จัดสอนสอดแทรกกัน จุดประสงค์ลักษณะนี้วิทยากรอิสลามศึกษาและครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จะต้องร่วมกันประเมินแล้วนำผลไปลงใน อศ.ป.02 และ ป.02 ด้วย

6. การวัดผลและประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียนในวิชาอิสลามศึกษา ได้กำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลการเรียนวิชาอิสลามศึกษาทุกชั้นมี 3 เกณฑ์ คือ

6.1 เวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของวันเปิดเรียนทั้งปี

6.2 ผ่านจุดประสงค์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 โดยให้รวมจุดประสงค์ที่ผ่านในแต่ละภาคเรียน แล้วไปรวมเป็นจุดประสงค์ที่ผ่านตลอดปี

6.3 ผ่านการสอบปลายปีได้ระดับผลการเรียนตั้งแต่ 1 ขึ้นไป

หากนักเรียนผ่านเกณฑ์ดังกล่าวถือว่าผ่านวิชาอิสลามศึกษา ถ้าไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวถือว่าไม่ผ่านวิชาอิสลามศึกษา ไม่มีผลต่อการเลื่อนชั้น หรือซ้ำชั้นของนักเรียน แต่วิทยาลัยอิสลามศึกษาต้องจัดสอนซ่อมเสริมให้แก่ักเรียนที่ไม่ผ่านด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา

การศึกษาวิจัยด้านการสอนศาสนาอิสลามในระดับประถมศึกษาที่เป็นงานวิจัยไทย ยังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธในระดับอื่น ๆ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยอย่างมีระบบ ก็คือ การวิจัยของ บ็อราเฮม มะยูโซะ นอกจากนั้นก็เป็นงานประเมินผลโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาเท่านั้น แต่ก็ขอนำมาอ้างอิงไว้ เนื่องจากมีบางส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเรื่องปัญหาการสอนศาสนาในโรงเรียนและปัญหาเกี่ยวกับตัวครู ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี คือ

ในปี พ.ศ. 2528 บ็อราเฮม มะยูโซะ (2528: 154-178) ได้วิจัยเรื่อง "การบริหารงานวิชาการตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้" ศึกษาวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารปัญหาอุปสรรคของการบริหารงานวิชาการตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 137 คน ครูสอนศาสนาอิสลาม 137 คน ครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ 137 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. คำนหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลาม ชาคความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรไปใช้ ส่วนผู้บริหารโรงเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแนวทางของหลักสูตรอิสลามศึกษา ยังไม่ค้พอ
2. คำนการเรียนการสอน พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลามชาคความรู้ และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. คำนสื่อการเรียนการสอน พบว่า การจัดบริการเกี่ยวกับหนังสืออิสลามศึกษายังไม่เพียงพอ และทันกับความต้องการ
4. คำนกิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่า นักเรียนและผู้ปกครองให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
5. คำนการนิเทศ พบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอ และศึกษานิเทศก์จังหวัด ติดตามผล การใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาน้อย
6. คำนการประเมินผล พบว่า โรงเรียนยังชาควัสดุ อุปกรณ์ที่จะใช้ชาคข้อสอบที่เป็นมาตรฐาน

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการจัดอบรมผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ โรงเรียน และครูสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และแนวปฏิบัติในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยเฉพาะตัวครูสอนศาสนาอิสลามควรมีโครงการเพิ่มพูนความรู้ให้ทุก ๆ คำนด้วย

ในปีเดียวกันฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาประจำสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (2528: 74-75) ได้ศึกษาผลการดำเนินงานตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ใช้ตัวอย่างประชากรเป็นผู้ปกครองนักเรียน 300 คน โรงเรียนประถมศึกษา 50 โรงเรียน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 1,263 คน ใช้แบบสอบถาม และข้อทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยในคำนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปได้ว่า การวิเคราะห์คะแนนผลการสอบวิชาอิสลามศึกษาในภาคความรู้ จากการสอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ปรากฏว่า นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 54.17 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ของระดับความพอใจเพียงเล็กน้อย (เกณฑ์ระดับความพอใจคือร้อยละ 50 ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้) ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากครูสอนวิชาอิสลามศึกษา ยังคงอยู่ในความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่เคยเรียนในสถาบันอาชีวศึกษามาก่อน เพียงแต่ผ่านการอบรมปฐมนิเทศในช่วงระยะเวลา 10 วันเท่านั้น

ในคําานผลการเรียนวิชาอิสลามศึกษาที่มีคุณธรรมของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่า ภายหลังจากที่นักเรียนเรียนวิชาอิสลามศึกษาแล้ว นักเรียนมีคุณธรรมในทุก ๆ ด้าน คุณธรรมที่นักเรียนมีมากที่สุดคือ การเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อชาติ คุณธรรมที่น้อยที่สุดคือ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความพอคิ กล้าคิด กล้าทำ กล้าพูด และทัศนคติแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนไม่ได้เน้นนักเรียนในด้านคุณธรรมส่วนนี้เท่าที่ควร

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนศาสนาอื่น ๆ

ในปี พ.ศ. 2511 จ๊อน เพชรรัตน์ (2511: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาเกี่ยวกับความสนใจของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนาในเขตจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2511" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสนใจของเยาวชนที่ศรัทธาพุทธศาสนา และศาสนพิธี ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-5 จำนวน 558 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เยาวชนมีความสนใจพุทธศาสนามาก ส่วนศาสนพิธีนั้นสนใจพอสมควรแต่ไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติ หลักธรรมที่เยาวชนซาบซึ้งและนำมาปฏิบัติมาก คือ ความกตัญญู แต่จะใช้ศีล 5 น้อย เยาวชนที่ไม่ชอบวิชาศีลธรรมและไม่ชอบปฏิบัติธรรมให้เหตุผลว่า เพราะไม่เลื่อมใส และไม่ชอบผู้สอนเพราะสอนไม่ดี เยาวชนมักจะหาความรู้เพิ่มเติม จากห้องสมุด ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า การสอนศีลธรรมควรใช้อุปกรณ์การสอนให้มาก เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกันค้นคว้า อภิปราย แสดงความคิดเห็นอยู่เสมอ การสอนควรมีทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ซึ่งอาจเรียนได้จากบุคคลหรือวิทยากร สถาบันทางศาสนา และแหล่งความรู้อื่น ๆ

ในปี พ.ศ. 2513 เพ็ญจันทร์ กู้ประเสริฐ (2513: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง "การสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัด พระนคร - ธนบุรี" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงปัญหา และอุปสรรคที่ครูและนักเรียนกำลังประสบอยู่เกี่ยวกับการเรียนการสอนศีลธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย อธิบาย และไม่มีเวลาพอที่จะจัดกิจกรรมทางศาสนา อุปสรรคการสอนมีไม่เพียงพอ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการอบรมครูศีลธรรมและจริยศึกษา เพื่อให้มีหนังสือสำหรับการค้นคว้าให้มากขึ้น ครูผู้สอนศีลธรรมควรทำหน้าที่ที่แตกต่าง และครูท่านอื่น ๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการอบรมศีลธรรมจรรยาแก่เด็กด้วย

ในปี พ.ศ. 2515 ปราณี วิชฺรวานิชย์ (2515: 177-120) ได้วิจัยเรื่อง "การสอนศีลธรรมในโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคที่ครูและนักเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงได้ประสบอยู่เกี่ยวกับการสอนศีลธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาเหมาะสมแต่ควรเพิ่มเวลาสอน ส่วนสภาพทั่ว ๆ ไป เช่น การสอนของครูยังใช้วิธีบรรยาย อธิบายเป็นส่วนใหญ่ จะใช้วิธีการสอนแบบอื่น ๆ น้อยมาก สื่อที่ใช้ประกอบการสอนมีน้อย การวัดผลของครูมุ่งวัดความจำค่านเนื้อหาเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ครูผู้สอนใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ อย่าง มีความรู้ดี และมีบุคลิกดี ในค่านสื่อนั้น ครูควรชวนขยายหามบ้าง โดยการติดต่อขอจากหน่วยราชการหรือสถานทูตต่าง ๆ การวัดผลครูก็ควรคำนึงถึงพฤติกรรมศีลธรรมจรรยาของนักเรียนเป็นส่วนประกอบด้วย

ในปีพ.ศ. 2518 พรเลขา ตุลารัตน์ (2518: 133-144) ได้วิจัยเรื่อง "การสอนศีลธรรมในระคับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. อาจารย์และนักศึกษา ชอบสอน ชอบเรียน เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์ ช่วยพัฒนาจิตใจ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. วิธีสอน ส่วนใหญ่ครูผู้สอนจะใช้วิธีบรรยาย จะมีการอภิปรายประกอบด้วยในบางครั้ง

3. การจัดกิจกรรมทางศาสนาทำได้น้อย เนื่องจากไม่มีเวลา ไม่มีอุปกรณ์ และขาดแหล่งบริการความรู้
4. การวัดผลจะใช้ข้อสอบแบบปรนัยเป็นส่วนใหญ่
5. ครูผู้สอนไม่ค่อยจะใช้อุปกรณ์การสอน โดยเหตุผลที่ว่า สื่อต่าง ๆ หายาก และที่มีอยู่แล้วจำนวนไม่เพียงพอ
6. ตำราเรียนส่วนใหญ่ผู้สอนจะเขียนขึ้นมาเองตามแนวความคิดของตน ในห้องสมุดก็ขาดแคลนหนังสือประเภทนี้อีกมาก
7. นักศึกษาต้องการให้ผู้สอนวิชานี้ เป็นผู้ที่มีวิธีสอนดี บุคลิกดี และมีความเป็นมิตรกับนักเรียน

ผู้วิจัยเสนอแนะให้ครูปรับปรุงบุคลิก ปรับปรุงวิธีสอน จัดหาสื่อมาใช้ให้เพียงพอ และควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ ความคิด ทักษะ โดยจัดให้มีการอภิปราย หรือเชิญวิทยากรพิเศษ และควรจะมีการร่วมมือกันหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียน

ในปีพ.ศ. 2519 วันดี วัฒนาประสิทธิ์ (2519: 69-76) ได้วิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนศิลปะในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับการสอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผู้บริหารโรงเรียน มีปัญหาในการสนับสนุนให้ครูใช้วิทยากรพิเศษเรื่อง งบประมาณไม่เพียงพอ อุปกรณ์การสอนมีจำนวนน้อย

ครู ปัญหาในเรื่อง เอกสารประกอบการสอนและตำราทางศิลปะมีจำนวนน้อย อุปกรณ์การสอนมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ ส่วนที่มีอยู่บ้างก็ไม่มีโอกาสได้ใช้ และปัญหาในการออกข้อสอบให้สามารถวัดพฤติกรรมหลาย ๆ ด้าน

นักเรียน มีปัญหาค้นหาไม่มีหนังสือหรือเอกสารตำราเรียน ไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรม อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่มีโอกาสได้ใช้

ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการจัดเนื้อหาในหลักสูตรให้ทันสมัยไม่ซ้ำซาก และสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ควรจัดอบรมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา เนื้อหา วิธีการสอน การจัดกิจกรรม และการวัดผลผู้บริหารก็ต้องเห็นคุณค่าและ

ความสำคัญของวิชาชีพครู พยายามอำนวยความสะดวกให้ครูให้มากที่สุด ส่วนครูผู้สอนก็ต้องพยายามปรับปรุงในทุก ๆ ด้าน เช่น การเตรียมการสอน การเลือกใช้เทคนิคการสอน พยายามจัดทำ จัดทำ และใช้สื่อประกอบการสอน พยายามจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับเนื้อหา น่าสนใจ และเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ส่วนการวัดผลควรวัดพฤติกรรมของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน

ในปี พ.ศ. 2523 จินดา อาจินสมาจาร (2523: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนจริยธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่งและสอง ในเขตการศึกษา 2" วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ในการสอนจริยศึกษา ตัวอย่างประชากรเป็นครูสอนจริยศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2 จำนวน 160 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาตัวครูผู้สอน ครูส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีประสบการณ์ในการสอนจริยศึกษาน้อย ไม่เคยได้รับการอบรมการสอนจริยศึกษามาเลย
2. ปัญหาคณาผู้บริหาร ผู้บริหารยังไม่เห็นความสำคัญของวิชาจริยศึกษา ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ รวมทั้งการแนะนำ นิเทศ คิคมคามผล
3. ปัญหาคณาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร หลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เอกสารประกอบหลักสูตรยังไม่เพียงพอ
4. ด้านการเรียนการสอน มีปัญหาเรื่องการผลิตการใช้สื่อ
5. ด้านสภาพแวดล้อม มีปัญหาในเรื่องความร่วมมือของชุมชนต่อการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตรจริยศึกษา หลักจริยธรรมในหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและความต้องการของท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้เสนอแนะการแก้ไขปรับปรุงการสอนจริยศึกษาในโรงเรียนไว้ว่า ผู้บริหารและครูต้องได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องจริยศึกษา ส่วนการสอนนั้น ครู ผู้ปกครอง บ้านและโรงเรียน ต้องรับผิดชอบและร่วมมือกันในการปลูกฝังจริยธรรมและทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านจริยธรรมแก่เด็ก นอกจากนั้น การปรับปรุงหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นมาก

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศที่พอจะเกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

ในปี ค.ศ. 1965 แรมมอนด์ (Rammond R. Ried 1965 : 77-80)

ได้วิจัยเรื่อง "Moral and Spiritual Values : To Teach or Not To Teach?" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติของครูในด้านการสอนศีลธรรมและคุณค่าด้านจิตใจ ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่าการสอนศีลธรรมจรรยา นั้นควรจะได้เน้นการสอนในห้องเรียน ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์ครูในโรงเรียนมัธยมจาก San Diego City School จำนวน 63 คน และจาก Senior High School จำนวน 42 คน ผลการวิจัยพบว่าครูจาก San Diego City School เห็นว่าครูควรสอนศีลธรรมและคุณค่าทางจิตใจในชั้นเรียน ส่วนครูจาก Senior High School เห็นว่าควรสอนสอดแทรกศีลธรรมในทุกวิชาที่ครูสอน ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ครูทุกคนจะต้องช่วยกันสอนศีลธรรมจรรยาให้แก่ักเรียน เพื่อจะได้เป็นผลเมืองดีของชาติต่อไปในอนาคต

วิลเลียม (William Harry Yound 1969 : 5482A-5483A)

ได้วิจัยเรื่อง "Teaching About Religion in Secondary School in Social Studies" มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ปัญหาการสอนศาสนาในวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และเสนอแนะเพื่อสอนเกี่ยวกับศาสนาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมของโลก ใช้วิธีการวิจัยแบบตรวจสอบและสำรวจปัญหาทางการสอน 3 ชั้น คือ ชั้นแรกได้ทำการตรวจสอบอย่างคร่าว ๆ เกี่ยวกับแบบแผนของการสอนศาสนาในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และกฎหมายของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งปัญหาการสอนศาสนาร่วมสมัยด้วย ชั้นที่ 2 ได้ทำการสำรวจลักษณะพื้นฐานและวิธีการสอนวิชาสังคมศึกษา รวมทั้งสำรวจปัญหาและวิเคราะห์ความเข้าใจในการตั้งวัตถุประสงค์ของการสอนศาสนาในเชิงพฤติกรรม ชั้นที่ 3 เป็นการสำรวจปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาวิชาสังคมศึกษาในปัจจุบัน โดยเน้นจุดมุ่งหมายของการสอน การพัฒนาหลักสูตร และการสอนให้นักเรียนเกิดความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาทั้ง 3 ชั้นนี้ มาใช้ในการศึกษาตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เกี่ยวกับการวางแผนการสอนศาสนาต่าง ๆ ของชาวอินเดีย ญี่ปุ่น ตะวันออกกลาง และสหรัฐอเมริกา ผลจากการวิเคราะห์นี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับวิธีการเรียนการสอนศาสนาแบบ Inquiry

Centered Methods และการสอนศาสนา ครูต้องกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียน
ช่วยกันสร้างกฎเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ เกี่ยวกับศาสนาที่นับถือในสังคม การประเมินผล
ครูควรหลีกเลี่ยงการนำคุณความดี ประเพณี ของแต่ละศาสนาที่แตกต่างกันมา
เปรียบเทียบด้วยกัน